

SÖYLEŞİ (*) / Özcan KARABULUT (**)

Dr. Naci ÖNSAL

Özcan KARABULUT

■ Çocuk işçiliği, Türkiye'nin temel sorunlarıyla yakından ilgilidir. Çocuk işçilerin sorunlarının çözümü yönünde yapılacak çalışmalar temel sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır. Aynı şekilde temel sorunların çözümü için atılacak her adım çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına önemli katkılarda bulunacaktır.

(*)Özcan Karabulut ile söyleşiyi, dergimiz Genel Yayın Yönetmeni Dr. Naci Önsal gerçekleştirmiştir. / nacionals@hotmail.com

(**)1958 yılında Adana'da doğdu. ODTÜ'de istatistik okudu. 1979-1982 döneminde ODTÜ Edebiyat Kulübü'nün, 2001-2003 yılları arasında kurucularından olduğu Edebiyatçılar Derneği'nin ve 2013-2017 yılları arasında Uluslararası Ankara Öykü Günleri Derneği'nin başkanlığını yaptı. 2009-2011 yılları arasında Türkiye PEN Merkezi 2. Başkanlığı görevinde bulunan Karabulut, Ankara Öykü Günleri'nin kurucusudur. Uluslararası PEN Yazarlar Örgütü'nün 68. Kongresinde kabul edilen 14 Şubat Dünya Öykü Günü'nün fikir babası ve başlatıcısıdır. Hüzünle Bazı Günler, Baştan.Sona.Yalnızlık, Belki de Kaybeden Zaman, Aşkın Halleri, Muhteşem Tutkularımızın Bir Sonraki Saati adlı öykü kitaplarıyla Amida, Eğer Sana Gelemezsem adlı romanı Can Yayınları tarafından yayımlandı. Amida, Eğer Sana Gelemezsem romanıyla 2009 Yunus Nadi Roman Ödülünü kazandı. Öyküleri, öykü kitapları çeşitli ödüller aldı (1983 Akademi Kitabevi Öykü Mansiyon Ödülü, 1991 Abdi İpekçi Aşk Yarışması Öykü Mansiyon Ödülü, 1994 Ömer Seyfettin Öykü Yarışması Gönen Özel Ödülü, 1996 Orhon Murat Anıburnu Film Öyküsü Yarışması Birincilik Ödülü, 1998 Sabahattin Ali Öykü Ödülü Başarı, 1998 Orhan Kemal Öykü Ödülü Başarı, 1998 Kültür Bakanlığı Cumhuriyet Ödülleri Öykü Başarı Ödülü). Gece, Bir Otel Odasında, Rojda, Ayna Yazıları, Kont'un Köpekleri adlı öyküleri Uluslararası PEN'in Diversity Projesi çerçevesinde üç dile çevrilerek yayımlandı. Öyküleri Arapça ve İspanyolcaya çevrilen Karabulut'un Aşkın Halleri kitabı Makedoncaya, seçme öyküleri ise San Giovanni'ye Mektuplar adıyla Bulgarcaya çevrildi. Karabulut, Düşler Öyküleri, İmge Öyküleri ve 14 Şubat Dünyanın Öyküsü dergilerinin genel yayın yönetmenliğini yaptı. Karabulut, 1988-2015 yılları arasında Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nda araştırma uzmanı, eğitim uzmanı ve çalışan çocuklar bürosu müdürü olarak görev yaptı. Karabulut, yaklaşık 20 yıl ILO'nun IPEC programı çerçevesinde TÜRK-İŞ temsilcisi olarak çeşitli projeler geliştirdi ve hayata geçirdi. Karabulut, 2015'ten günümüze TÜRK-İŞ'e bağlı YOL-İŞ Sendikasında eğitim müdürü olarak çalışmaktadır. Özcan Karabulut'un başta çocuk işçilik, genç işçiler, iş sağlığı ve güvenliği konuları olmak üzere çeşitli konularda pek çok yayımı bulunmaktadır. / ozcankarabulut01@hotmail.com

KARATAHTA / İş Yazıları Dergisi
Sayı : 20 / Ağustos 2021 (s: 73-97)

■ **Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) içinde bulunduğumuz 2021 yılını “Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Yılı” ilan etti. Siz çalışan çocuklar konusunda uzmansınız, 1993 yılından itibaren Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (TÜRK-İŞ)’in “Çalışan Çocuklar” alanında çalıştınız. Ne diyorsunuz, dünya çocukları çalıştırmak ayıbından kurtulabilecek mi?**

Türkiye, ILO tarafından geliştirilen, kısa adıyla IPEC diye bilinen Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı'nı 1992 yılında kabul eden ve bu program çerçevesinde çocuk işçilikle ilgili projeleri hayata geçiren ilk 6 ülkeden biri olmuştur. TÜRK-İŞ, 1993 yılında ILO Türkiye Temsilciliğiyle IPEC çerçevesinde bir protokol imzalamış ve bu protokol ile kısa vadede çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek, uzun vadede çocuk işçiliğini ortadan kaldırmak ve çocuk işçiliğiyle mücadele etmek için çeşitli projeler geliştirmeye başlamıştır. Bu çerçevede, 1 Kasım 1993 tarihinde Konfederasyon Genel Merkezi'nde kurulan TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu faaliyetlerine başlamıştır.

1992 yılının ikinci yarısında gerek ILO Türkiye Temsilciliğinin gerekse Çalışma Bakanlığı'nın çocuk işçilerle ilgili toplantılarına TÜRK-İŞ'i temsilen katılmakla görevlendirildim, hazırladığım raporlarla bu

toplantılarda konfederasyonumuza temsil ettim. 1993 yılında TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar Bürosu kurulunca, başlangıçta araştırma, daha sonra eğitim bölümündeki görevlerimin yanı sıra kurulan büronun da başına getirilmiş oldum. Çocuk işçiler alanındaki görevim, TÜRK-İŞ ile Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK)in 2006-2007 döneminde başlattığı proje çerçevesinde Adana'da kurduğu ve faaliyetlerine başlattığı “TİSK ve TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar İçin Toplumsal Destek Merkezi”nin 2009 yılında kapanmasıyla birlikte tamamlanmış oldu. Ancak benim bu alana olan ilgim bitmedi, çeşitli biçim ve düzeylerde devam ediyor elbette.

Benim aktif görev yaptığım yıllarda ülkemizde özetle şu çalışmalar yapıldı: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Genel Müdürlüğü ve İş Teftiş Kurulu Başkanlığı birimleriyle anılan yıllarda çalışmalar yaptı, TÜRK-İŞ'ten sonra 1995 yılından itibaren Hak İşçi Sendikaları Konfederasyonu (HAK-İŞ) ve Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) de çocuk işçiliğiyle ilgili projeler geliştirmiştir. Bu kurum ve kuruluşları daha sonra TİSK, Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK) gibi işveren ve esnaf konfederasyonları, Ankara Büyükşehir Belediyesi gibi bazı yerel yönetimler izlemiş, 2000'li yıllara gelindiğinde pek çok kamu kuru-

munun ve sivil toplum kuruluşunun farklı alan ve işkollarında çocuk işçilikle ilgili çalışmalar yaptığı görülmeye başlanmıştır.

Anılan kurum ve kuruluşlar bir yandan kendi projelerini hayata geçirirlerken, 2000 yılından itibaren ulusal düzeyde ortak proje ve çalışmaları da hayata geçirmişlerdir. TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK ve Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK)'in 23 Nisan 2000'de çocuk işçiliğine karşı Türkiye'de iki koldan başlattığı "Ulusal Yürüyüş" bu çalışmalara örnek olarak verilebilir. Diğer bir ortak çalışma ise, 2000-2001 döneminde TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve DİSK'in Diyarbakır, Gaziantep, Adana, Bursa ve Çanakkale'de hayata geçirdiği "Sokakta Yaşayan veya Yaşama Riski Olan Çocukların Eğitime Kazandırılması Projesi"dir. Bu proje çerçevesinde 1.600 çalışan çocuk Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı yatılı okullara yerleştirilmiştir. Bu ortak çalışmalardan en dikkat çeken TÜRK-İŞ ile TİSK'in 2006-2007 döneminde başlattığı proje olmuştur, bence. 1993 yılında ILO/IPEC kapsamında çeşitli çalışmalarda bu-

lunan ve bu çalışmalarda deneyim kazanan TÜRK-İŞ'in TİSK'le birlikte işçi ve işveren kuruluşları olarak çocuk işçiliğine karşı ortak mücadele etmek amacıyla Adana'da, TİSK ve TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar İçin Toplumsal Destek Merkezi'ni kurması ve ILO'nun 182 sayılı sözleşmesi çerçevesinde çok yönlü bir çalışmayı hayata geçirmesidir. ILO'nun Genel Kurulu'nda dünyaya örnek olarak gösterilen bu proje sürdürülemedi ve merkez kapatıldı. Oysa TİSK ve TÜRK-İŞ Çalışan Çocuklar İçin Toplumsal Destek Merkezi'ne ve örneğini verdiğim kuruluşların ortak faaliyetlerine günümüzde çok daha fazla ihtiyaç olduğunu düşünüyorum.

Türkiye'de çocuk işçiliğine karşı mücadele ILO/IPEC (Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı) çerçevesinde 1992'de geliştirilen projelerle başladı denebilir. Bu tarihten günümüze çocuk işçilik konusu ulusal gündeme taşındı ve kamuoyu çeşitli araştırmalarla, faaliyetlerle ve kampanyalarla sürekli olarak bilgilendirildi. Kamu, özel kurum ve kuruluşlar, işçi-işveren konfederasyonları ve sivil toplum kuruluşları (STK) kendi aralarında işbirliği yaparak çeşitli projeler uyguladılar ve bir tür Çocuk İşçiliği Koalisyonu'nu oluşturdular.

Çalışma Bakanlığı'nda, konfederasyonlarda çocuk işçilerle ilgili birimler kuruldu. Yapılan araştırmalarla, gerçekleştirilen seminer

ve sempozyumlarla, yayımlanan bültenlerle, kitaplarla, hazırlanan afiş ve broşürlerle çocuk işçiliğine karşı mücadele ülke genelinde yaygınlaştırıldı. Çocuk işçiliğine karşı Ulusal ve Bölgesel Eylem Komiteleri kuruldu. TÜRK-İŞ tarafından sendikal bir model geliştirildi. Uluslararası kuruluşlar tarafından düzenlenen, çocuk işçiliğine karşı Küresel Yürüyüş'e destek verildi, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 80. yıldönümünde ilk kez Ulusal Çocuk Yürüyüşü düzenlendi. Çocuk işçilerle ilgili uluslararası belgelerin ülkemiz tarafından onaylanması, zorunlu temel, kesintisiz eğitimin 8 yıla çıkarılması, çıraklığa başlama yaşının 15 yaşa çekilmesi siyasal iktidarlardan talep edildi. Belli sayıda çocuk işçi çalışma hayatından çekil-

di, eğitime kazandırıldı. Ülkemizin bu yönleriyle çocuk işçiliğiyle mücadelede deneyim sahibi olduğu söylenebilir.

Bu mücadele sonucunda; çalışan çocukların asgari çalışma yaşlarının 15 olmasını öngören ILO'nun 138 sayılı Asgari İstihdam Sözleşmesi ile en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik ILO'nun 182 sayılı Acil Eylem Sözleşmesi onaylandı. Zorunlu temel eğitim 8 yıla çıkarıldı ve izleyen yıllarda çocuklar çalışma hayatından çekilerek eğitime kazandırılmaya çalışıldı. Ancak çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik ILO/IPEC Programı çerçevesinde geliştirilen projelere ve ilk 20 yıldaki başarılı çalışmalara rağmen çocuk işçiliğine son verilemediği gibi, 2010 yılına kadar yapılan çalışmalar kırsal alandaki birkaç projenin dışında sürdürülemedi, kesintiye uğradı. ILO ve Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF)'in 12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü öncesinde yayımladığı "2020 Küresel Tahminler, Eğilimler ve Önümüzdeki Yol" başlıklı raporda, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik kaydedilen ilerlemenin 20 yıldır ilk kez durduğu şeklindeki açıklaması bizim bu saptamamızı doğrulamaktadır.

4+4+4 eğitim sisteminin okullaşmayı olumsuz etkilemesi, Suriyeli çocuk işçilerin işgücü piyasasına katılması, sosyo-ekonomik

göstermelerin kötüleşmesi, yoksulluğun yaygınlaşması, mevzuatın uygulanamaması, etkin denetimlerin yapılmaması vb. nedenlerle çocuk işçiler sorunu 1990'lı yıllara göre daha da ağırlaştı, dolayısıyla bir arpa boyu yol gidilememiş oldu. Sonuç olarak; çocuk işçiliği azaltılmamış, sona erdirilememiş, yoksulluğun, güvencesiz ve esnek çalışma biçimlerinin yaygınlaştığı istihdam modeliyle, yanlış eğitim politikalarıyla 1992 yılından günümüze dönüp dolaşılıp aynı noktaya gelinmiştir.

ILO ve UNICEF'in 12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü öncesinde yayımladığı "2020 Küresel Tahminler, Eğilimler ve Önümüzdeki Yol" başlıklı raporda, 2000 ile 2016 yılları arasında çocuk işçilerin sayısında yaşanan 94 milyonluk azalma ile sağlanan düşüş eğiliminin tersine döndüğü, Covid-19 salgınının da etkisiyle çocuk işçi sayısının 8.4 milyon artarak dünya genelinde 160 milyona çıktığı belirtilmektedir. Dünyada çocuk işçi sayısı artarken, Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'in 1994-2021 döneminde yaptığı anket çalışmalarının verilerine göre ülkemizdeki çocuk işçi sayısının artmaması düşündürücüdür.

Nüfusunun yanı sıra 6-17 yaş grubundaki çocuk sayısı da artan ülkemizde yoksulluk yaygınlaşmış, temel sorunlar çözümlenememiştir. Bu koşullarda, eko-

nomik faaliyette bulunan çocuk sayısının artmaması, tam tersine azalması TÜİK'in enflasyon, işsizlik verilerinin yanında çocuk istihdamıyla ilgili anket verilerinin de güvenilirliğini sorgulamayı gerektirmektedir. Sokakta çalışan çocuklarla ilgili bir anketin bugüne kadar yapılamaması, bu alandaki verilerin ortaya çıkmaması ciddi bir eksikliktir. Öte yandan, Suriye'deki savaş nedeniyle 2011 yılından itibaren ülkemize gelen Suriyeli sığınmacı sayısı 2018'de 3.5 milyon olarak açıklanmıştır. Göç İdaresi'ne göre; 18 yaşın altında 1 milyon 742 bin Suriyeli çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların 677 bin 572'si 10-18 yaş aralığındadır. Suriyeli çocuklar çoğu yoksulluk nedeniyle ve eğitimden yararlanamadıkları için çalışmak zorunda kalmaktadır. Suriyeli çocuklar başta tekstil olmak üzere sanayide, tarımda ve hizmet sektöründe çalıştırılmaktadır. Ayrıca sokaklarda çalışan çok sayıda Suriyeli çocuk bulunduğu bilinmektedir. İşgücü piyasasının görünmeyenleri olarak Suriyeli çocuk işçiler de TÜİK'in anketlerinde hiçbir şekilde yer almamaktadır.

Sorunuzda belirttiğiniz gibi, ILO 2021 yılını Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Yılı ilan etmiş ve uluslararası toplumu, çocuk işçiliğini sona erdirmeye yönelik çabalarını artırmaya çağırılmış, küresel düzeyde bu yönde bir hareket başlatmış. Bu, ILO'nun Türkiye'de

ve çeşitli ülkelerde 1992 yılında başlattığı çalışmaları 2021-2025 dönemi için güncellemesi anlamına geliyor. Bu gelişmeye olumlu bakmaktan başka çaremiz yok. Bununla birlikte, her şey eskisi gibi yeniden başlıyor demekten de kendimi alamıyorum ve soruyorum: Daha kaç kez her şey eskisi gibi yeniden başlayacak?

İnsandan, ülkemizden, demokratik kitle örgütlerinden, sivil toplum kuruluşlarından, çocuk-kadın hakları savunucularından umut kesilmez, insan varsa umut da vardır, ancak ILO/IPEC projeleriyle sahip olunan deneyim, kaynak keşildiği için, kurumsal sürdürülebilirlik sağlanamadığı için, en önemlisi de sosyo-ekonomik koşullarda bir iyileşme olmadığı için sadece bir deneyim ve bundan sonra da yeni deneyimler olarak kalacak gibi görünüyor.

Bölgesel savaşların sürdüğü, iklim değişikliklerinin yaşandığı, etkisi azalmış gibi görünse de Covid-19 salgınının sürdüğü, bunlar kadar önemlisi ekonomik krizin sürdüğü küresel krizler çağında, dünya çocukları çalıştırma ayıbından kolay kolay kurtulabilecek gibi görünmüyor bana.

■ Türk Çalışma Mevzuatı çocukları koruyor mu?

Ülkemiz çocuk işçilerle ilgili ILO'nun 138 ile 182 sayılı Sözleşmelerini, ilgili tavsiye kararlarını onayladı, Birleşmiş Milletler

(BM)'in Çocuk Haklarına İlişkin Sözleşmesi'ni, Avrupa Sosyal Şartı'nı, Avrupa Birliği (AB)'nin kimi belgelerini kabul etti, kimileri de çekinceli olarak kabul edilmiş durumda. Türkiye, iş sağlığı ve güvenliğiyle ilgili ILO'nun 155, 161, 187, 167 ve 176 sayılı sözleşmelerini de onayladı, AB direktiflerini 30'dan fazla yönetmelikle mevzuatına taşıdı, hatta müstakil bir kanun olan 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nu da kabul etti, ama Soma'da 301 işçinin hayatına mal olan iş kazasını önleyemedi, tıpkı her yıl yaklaşık 2.000 işçinin iş kazalarından ölmelerini önleyemediği gibi. Dünyanın en iyi kanununa, en iyi mevzuatına sahip olsanız da, sağlıklı bir uygulama hayata geçmedikçe ne iş cinayetlerinde ölümleri ne de çalışma hayatında çocuk işçiliğini önleyebiliyorsunuz. Andığım sözleşmelerin ve belgelerin onaylanması, kabul edilmesi ileri, olumlu adımlar, ancak ulusal mevzuatla uluslararası belgeler arasında tam bir bütünlük ve uyumdan söz edilemez yine de. Kaldı ki, ulusal mevzuatta tam bir bütünlük sağlansa bile, bu kadar temel sorunun olduğu bir yapıda, zihniyet değişiminin olmadığı bir çalışma hayatında, yoksulluğun ciddi boyutlara ulaştığı bir ülkede her şey kâğıt üzerinde kalmaya mahkûmdur, diye düşünüyorum. Şöyle de ifade edilebilir: Çalışma mevzuatı çocukları ve çocuk işçileri kâğıt üzerinde koruyor, dene-

bilir.

Bu görüş ve yaklaşım çerçevesinde çocukları ve çocuk işçileri metinler üzerinden koruyan mevzuata geçebiliriz: Çocuk ve gençlerin korunması hususu Anayasa'da güvence altına alınmıştır. Anayasa'nın 50. maddesine göre: "Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar."

4857 sayılı İş Kanunu'nun kimi maddeleri başta 138 sayılı ILO Sözleşmesi olmak üzere, anılan sözleşmelere uygun olarak çalışan çocukların korunmasına yönelik düzenlemeler getirmektedir. Bunlar özetle şu şekilde sıralanabilmektedir: Kanunun 71. maddesine göre 15 yaşından küçük çocukların çalıştırılmaları yasaktır. Ancak, 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimini tamamlamış olan çocuklar bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler. Öte yandan, 18 yaşını doldurmuş çocuk ve genç işçiler bakımından yasak olan işler ile 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış genç işçilerin çalışmasına izin verilecek işler, 14 yaşını bitirmiş ve ilköğretimini tamamlamış çocukların çalıştırılabilecekleri hafif işler Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından 06.04.2004 tarih

ve 25425 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te belirtilmiştir.

İş Kanunu'nun 72. ve 73. maddelerine göre, maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yeraltında çalışılacak işlerde on sekiz yaşını doldurmamış erkeklerin çalıştırılmaları yasaktır. İş Kanunu'nun 85. maddesine göre, on altı yaşını doldurmamış çocukların ve genç işçilerin ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaları yasaktır. İş Kanunu'nun 87. maddesine göre, 14 yaşından on sekiz yaşına kadar çocuk ve genç işçilerin işe alınmalarından önce muayene edilmeleri, sağlıklı olmalarının raporla belirtilmesi, on sekiz yaşına kadar çocukların altı ayda bir defa raporlarının yenilenmesi zorunludur. Yine İş Kanunu'nun 105. maddesi, bu kanunun 85. maddesine aykırı olarak ağır ve tehlikeli işlerde on altı yaşından küçükleri çalıştıran veya aynı maddede belirtilen yönetmelikte gösterilen yaş kayıtlarına aykırı işçi çalıştıran işveren veya işveren vekiline birtakım yaptırımlar söz konusudur.

Bunların yanı sıra, işgücü piyasalarını düzenlemek amacıyla Çalışma Bakanlığı tarafından çıkarılmış çocuk işçileri de ilgilendiren bazı tüzük ve yönetmelikler de vardır. Bunlara örnek olarak, Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma

Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği, İş Sağlığı Güvenliği Yönetmeliği verilebilir.

4702 sayılı Kanun'la değişikliğe uğrayan 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, çocuk işgücünün bilgi ve becerisinin geliştirilmesine yönelik düzenlemeler getirmektedir. Kanun'un 10. maddesine göre çırak olabilmek için 14 yaşını doldurmuş, 19 yaşından gün almamış olmak (ancak 19 yaşından gün almış olanlardan daha önce çıraklık eğitiminden geçmemiş olanlar, yaşlarına ve eğitim seviyelerine uygun olarak düzenlenecek mesleki eğitim programlarına göre çıraklık eğitimine alınabilir), en az ilköğretim okulu mezunu olmak ve bünyesi ve sağlık durumu gireceği mesleğin gerektirdiği işleri yapmaya uygun olmak gerekmektedir. Kanun'un 13. maddesine göre, Kanun kapsamında bulunan il ve mesleklerde faaliyet gösteren işyerleri, Bakanlıkça tespit edilecek illerde ve meslek dallarında 19 yaşından gün almamış kimseleri çıraklık sözleşmesi yapmadan çalıştıramazlar. Kanun'un 18. maddesi ile, 20 ve daha fazla personel çalıştıran işyerlerine, personel sayısının yüzde 5'inden az olmamak ancak yüzde 10'u da geçmemek üzere meslek lisesi öğrencilerine becerilerini geliştirmek amacıyla eğitim vermeleri zorunluluğu getirilmiştir. Bu zorunluluk çocuk işgücünün kullanılmasının ancak

yeterli beceriyi kazandırılması koşuluyla mümkün olabileceği hükme bağlanmıştır.

222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda çocuk işgücüne yönelik düzenlemeler vardır. Bu yasanın 59. maddesine göre, ilköğrenim çağında olup da zorunlu eğitim kurumlarına devam etmeyenler, hiçbir resmi ve özel işyerinde veya her ne surette olursa olsun çalışmayı gerektiren başka yerlerde ücretli veya ücretsiz çalıştırılmazlar. İlköğretim kurumlarına devam ettiklerini belgeleyenler ise, çocukların çalıştırılmasını düzenleyen kanun hükümleri uygulanmak şartıyla ancak ders zamanları dışında bu gibi yerlerde çalıştırılabilirler.

Ayrıca çocuk işçileri ilgilendiren diğer bazı ulusal düzeyde düzenlemeler; 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, Sendikalar Kanunu (sendikaya üyelik şartı 16 yaşını doldurmuş olmak, 16 yaşın altı izne bağlı), Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu, Belediye Kanunu, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu şeklinde sıralanabilmektedir.

Son yıllarda sokak çocukları, sokak gençleri, sokak adamları, sokak kadınları hızla arttığı ve gelecek için tehdit oluşturduğu gerçeğinden hareketle, "Çocukları Sokağa Düşüren Nedenlerle Sokak Çocuklarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi" amacıyla 2005 yılında

Meclis Araştırma Komisyonu kurulmuş, komisyon çalışmalarını tamamlamış ve çözüm önerileriyle birlikte raporunu açıklamıştır. Bu raporun tespit ve çözüm önerileriyle önemli olduğunu burada vurgulamak isterim.

Mart 2005'te yayımlanan Başbakanlık Genelgesi'nde, "Sokakta yaşayan, her türlü madde bağımlılığına açık olan ve bir kısmının hırsızlık, gasp, kapkaç gibi olaylara da karıştırıldığı bilinen bu çocuklarımızın tedavi, rehabilitasyon ve eğitimleri sağlanarak topluma kazandırılmaları ancak etkin ve kalıcı önlemlerle mümkün görülmekte, sorunun temelden çözümü için de, ulusal ve yerel düzeyde planlı ve organize uygulamaların derhal başlatılması zorunlu bulunmaktadır," ifadesine yer verilmiş ve "Bu amaçla, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun bağlı olduğu Bakanlığın koordinatörlüğünde, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı, Millî Eğitim Bakanı ve Sağlık Bakanı'nın katılımıyla bir komite kurulmuş, kısa, orta ve uzun vadeli stratejilerin belirlenmesi çalışmalarına başlandığı" belirtilmiştir. Öte yandan, çocukların çok yönlü olarak korunmalarını sağlaması öngörülen "Çocuk Koruma Yasası" Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'de görüşülerek Temmuz 2005'te yasalasmıştır.

11 Nisan 2012 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak 2012-2013 öğretim yılında yürürlüğe giren

4+4+4 eğitim sistemi okullaşmayı engelleyici, çocukların çalışmalarını teşvik edici bir nitelik taşımaktadır, dolayısıyla mevzuatımızda çocukları koruyan birçok kanunu ve ilgili yönetmelikle tüzüğü işlemez hale getirmiştir. Amacı ve içeriği bir tarafa, çocuk işçilik ve çıraklık boyutuyla 4+4+4 eğitim sistemine eleştirel bakıldığında, bu sistemin çocuklar için ilköğretimin 13 yaşında sona erdiğini söylemek mümkündür. Başka bir ifadeyle, 4+4+4 eğitim sistemiyle zorunlu ilköğretim yaşının 6-13 yaş aralığına çekilmesi, dolayısıyla 14 yaşını tamamlamamış çocukların işgücü piyasasına girmesi anlamına gelmektedir. Nitekim, 2012 yılını izleyen yıllardaki veriler ilkokul ve ortaokulda okullaşma oranında kayda değer düşüşler olduğunu göstermektedir. Öte yandan, 2016 yılına kadar ülke genelinde toplam çırak sayısı 300 bin civarında iken, 2016'da toplam çırak sayısı 1 milyonun üzerine çıkmıştır. Çırak sayısının önemli oranda artmasının nedeni, uygulanmaya başlayan 4+4+4 eğitim sistemi olarak dikkati çekmektedir. Denilebilir ki, 2012 yılında yasalaşan eğitim sistemi zorunlu ilköğretim yaşını 15 yaşın altına çekmiş, nicel olarak çırakların sayısını artırmış, mevzuata göre öğrenci kabul edilen çırakların çalışmalarını fiilen çocuk işçiliğine dönüştürmüştür.

■ Türkiye’de “çalıştırılan çocuklar” sorununun çözümü için neler önerirsiniz?

Ülkemizde 15 milyondan fazla insan yoksulluk ya da açlık sınırının altında yaşamaktadır. Böyle olumsuz bir tabloda çocuklar çok erken yaşlarda çalışmaya zorlanıyorlar ve kendilerinden ekmek getirmeleri bekleniyor. Çalıştırmak suretiyle çocukların sağlıklı büyüme, oyun oynama ve eğitim hakları ellerinden alınıyor. Burada eğitim hakları elinden alınmış çocuklarla toplumun aslında intihar ettiğini vurgulamam gerekiyor: Çocuklar yarının, çok yakın bir geleceğin niteliksiz işgücünü oluşturuyor şimdiden. Ülkemizin sadece çocuklarına değil, kendine, gele-

ceğine de yaptığı kötülüklerden biridir bu. Siyaset adamları çoğu zaman genç nüfusumuzla övünür. Nitelikli birey olmaları engellenmiş çocuk-geç nüfusumuzla övünmemiz boş bir avuntudan başka bir şey değildir. Kiralık çocuk işçiler, emekleri sömürülen çocuklar, sokakları dolduran ve cinsel istismara uğrayan çocuklar; bunlar

hayra alamet değildir. Çocukların eğitimi, oyun hakları ve emekleri çalınıyorsa, cinsel istismara uğruyorsa; herkesin, ama herkesin uykusunun kaçması, herkesin harekete geçmesi gerekir.

Çocuk işçiliğiyle mücadele etmek için öncelikle uygulanmakta olan neo-liberal politikalarından, serbest piyasa politikalarından uzaklaşılması gerekiyor. Çocuk emeğinin ortadan kaldırılması ya da en aza indirilmesi kamu yararına uygulanacak sosyal politikalarla mümkün. Gelir dağılımının adil ve dengeli olması, asgari ücretin, ücretin satın alma gücünün artırılması uygulanması gereken sosyal politikalar için birer araçtır. Yoksulluğu önleyen daha birçok araçtan söz edilebilir: Türkiye’nin en temel sorunlarından biri olan işsizliğin önlenmesi örneğin. Bunun için yeniden kamu sektörünün güçlendirilmesine, yatırımlara gereksinim var, iş olanaklarının artırılmasına da. Gelir dağılımının adaletli olması yetmiyor; özgürlük, güvenlik, adalet ve refaha ulaşmada geliri bireylere, bölgelere adaletli ve dengeli biçimde dağıtmalısınız. Herkesi sosyal güvenlik şemsiyesi altına almalısınız. Aynı şekilde, vergi reformuna, vergi adaletine de gereksinim var. Kayıt dışı ekonominin kontrol altına alınması çok önemli. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin parasız ve kaliteli olarak verilmesi hayati bir önem taşıyor. Yoksul ailelere düzenli olarak

yardım yapılabilir. Sosyal hizmetlere önem verilmeli, bu alana daha yatırım yapılmalıdır. Eğitim, mesleki eğitim, istihdam bütünleşmesi bir diğer önemli alan. Güneydoğu bölgesinin kalkınması da çok önemli. Burada siyasal olan, sosyal politikanın alanına giriyor ister istemez. Göç ile çocuk işçilik arasında doğrusal bir ilişki var, ama artık geleneksel bir göçten söz edemiyoruz; zorunlu göçün önlenmesi için şiddet ortamına son vermek gerekiyor. Burada saydığım, saymadığım sorunlara bütüncül bir yaklaşım zorunlu.

Anlayacağımız; artık ülke olarak, taraflar olarak çocuk işçiliğiyle yüzleşmemiz gerekiyor. TÜİK'in ve oluşturulacak bağımsız kurum ve kuruluşlarla çocuk işçiliğiyle ilgili verilerin (sayıların, sektörlerin, çalışma koşullarının) doğru, gerçekçi, yani objektif biçimde ortaya çıkarılması ve kamuoyuyla paylaşılması sağlanmalıdır. Çocuk işçiliğiyle mücadelede ilk adım, sorunun tüm boyutlarıyla bilinmesidir. Sokakta çalışan çocukların ve Suriyeli çocuk işçilerin sayılarını da mutlaka bilmemiz gerekiyor. İşgücü piyasasını kurum ve kurallarıyla yeniden düzenleyip her düzeyde haksız rekabeti önlemeliyiz.

Bugün, hemen şimdi, yarın, yakın gelecekte ülke olarak çocuk işçiliğiyle mücadele etmek konusunda bir irade ortaya konulmak isteniyorsa, yapılması gerekenler; soru ve cevaplarıyla bu söyleşide,

akademik çalışmalarda, işçi konfederasyonlarının, kamu kurum ve kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşlarının arşivlerinde ve hafızalarında yer almaktadır. Sahici, şeffaf ve katılımcı bir anlayışla yapılacak ilk Ekonomik ve Sosyal Konsey ya da Ulusal Çocuk İşçiler Yönlendirme Komitesi benzeri bir toplantıda yol haritası ortaya çıkacaktır. Bir şartla ama; ülkemizin temel sorunlarını çözebilecek, yoksulluğu önleyebilecek, eğitim sisteminde beklentileri karşılayabilecek bir iradenin varlığıyla, bu yönde sosyal ve ekonomik politikaların uygulanması şartıyla, hiç kuşkusuz.

Bu görüş ve yaklaşım çerçevesinde "çalıştırılan çocuklar" sorununun çözümü için önerilerimi somut olarak şu şekilde sıralayabilirim:

Yapılan araştırmalar, çocukların aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmak zorunda olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, öncelikle ailelerin gelir düzeylerini yükseltecek sosyo-ekonomik önlemler alınmalı, yoksullukla mücadele edilmelidir.

Çocuk işçiliği, Türkiye'nin temel sorunlarıyla yakından ilgilidir. Çocuk işçilerin sorunlarının çözümü yönünde yapılacak çalışmalar temel sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır. Aynı şekilde temel sorunların çözümü için atılacak her adım çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına önemli katkılarda

bulunacaktır.

Geniş kitleler lehine uygulanacak sosyal politikalar çerçevesinde ekonomik önlemler alınırken; gelir dağılımı, ücret, asgari ücret, istihdam, maliye, sanayileşme, verimlilik, sosyal güvenlik vb. alanlara sistematik biçimde yaklaşılmalıdır.

Son yıllarda çalışanlar ve tarım kesimi aleyhine adaletsiz ve dengesiz bir yapıya dönüşen gelir dağılımı düzeltilmelidir. Ülkemizde sağlanacak istikrarlı bir ekonomik büyümeyle artan gelir, adaletli ve dengeli dağıtılmalıdır.

Gelir dağılımındaki adaletsizlikleri ortadan kaldıracak araç, ücret ödemeleridir. Ücret kavramı, toplumun büyük bir kesimini oluşturan çalışanlar için sağlıklı ve güvenli yaşamın sağlanmasında ana öğe niteliğindedir. Çalışanların satın alma gücünü koruyacak, ulusal gelir artışından gerekli payı alacak bir ücrete sahip olmaları gerekmektedir.

Türkiye'nin de onayladığı 158 sayılı ILO sözleşmesi uyarınca gerekli değişiklik iç mevzuata yansıtılarak, çalışanlara iş güvencesi sağlanmalıdır.

Yapılacak bir "vergi reformu" yla vergi sistemimiz adil bir yapıya kavuşturulmalıdır. "Vergi reformu", çalışanlar için iyileştirme getirmelidir.

Kaçak işçilikle mücadele edilmeli, sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus arttırılmalıdır.

Kayıt dışı ekonomi kontrol altına alınmalıdır.

Emeklilere yaşamlarını sürdürebilecek düzeyde maaş tespit edilmelidir.

Başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesi olmak üzere Kalkınmada Öncelikli Yörelere için kalkınma projeleri geliştirilmeli, yatırımların arttırılması teşvik edilmeli, kırsal sanayiye önem verilmeli, kırsal alanın sorunlarına yerinde çözüm yolu bulunmalıdır. Foto

Yasal düzenlemelere uyulmasını sağlayacak olan iş denetimi, yeni yaklaşım temelinde yeniden yapılandırılmalıdır. Yeni denetim anlayışı çocuk işçilik sorununa bütünsel yaklaşmalı; girişim yöntemi olarak yaptırım uygulamayı değil, eğitim ve bilgilendirmeyi kullanmalı; denetim ekip denetimi temelinde örgütlenmeli; sorunun çözümü ile ilgili etkinliğinde, ilgili kişi ve kuruluşlarla tarafların katılımını sağlamayı başarının ön koşulu saymalıdır. İş müfettişleri bu anlayışa uygun olarak eğitilmelidir.

Küçük ve orta boy işletmeler desteklenerek Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ya da küçük sanayi sitelerine taşınmaları teşvik edilmelidir. Bu yolla sağlıklı çalışma ortamının oluşturulmasına, modern endüstriyel ilişkiler sisteminin kurulmasına katkıda bulunulmalıdır.

Çocuk emeğiyle üretilmiş malların uluslararası alanda boykot edileceği gerçeğinden hareketle işverenler bu konuda uyarılmalı, bilinçlendirilmeli, ülkemizin küresel rekabette üstün olması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu önlemlerden biri de, "çocuk emeği kullanılmamıştır" etiketlenmesine gidilmesidir. Bu konuda işverenler teşvik edilmeli, tüketiciler bilinçlendirilmelidirler.

Zorunlu temel eğitim çağındaki tüm çocuklar okula yönlendirilmeli, bunu sağlayacak kampanyalar yapılmalı, kaynaklar harekete geçirilerek yoksul aileler ekonomik açıdan desteklenmelidir.

Yerel yönetim, yerel kurum ve kuruluşlar, dünyadaki gelişmiş modellerden de yararlanarak çocuk işçilerin sorunlarıyla ilgilenmeli; yeni projeler geliştirmeli; sokakta çalışan, sokakta yaşayan çocuklara hizmet götürmelidir.

Daha çok sayıda kadının çalışma yaşamına katılması yönünde politikalar uygulanmalıdır. Kadınların çalışma yaşamına katılmaları, çocuk işgücünün elimine edilmesine katkı yapacağı düşü-

nülmektedir.

182 sayılı ILO Sözleşmesi çerçevesinde, çocuk işçiliğiyle mücadele alanı öncelikle çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini tarif eden alanlara kaydırılmalıdır.

Çocuk işçiliğiyle ilgili mevzuat incelenmeli, uygulamada yaşanan sorunlar ve eksiklikler tespit edilmeli ve gerekli değişiklikler yapılmalıdır.

4+4+4 eğitim sistemi sorgulanmalı, çırakların filen çocuk işçiliğine dönüştürülmesi önlenmeli, eğitim ve çalışma mevzuatı birlikte değerlendirilmelidir.

İş Kanunu ile Tarım ve Ormandan Sayılan İşlerde Çalışma Koşullarına İlişkin Yönetmelik'teki düzenlemelerin kapsamının 50 ve altında işçi çalıştıran işletmeler ile mevsimlik tarım işlerinde çalışan çocukları kapsayacak şekilde değiştirilmelidir.

Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'te değişiklik yapılarak, çocuk işçilerin, tarımda aile işleri dışında, ücret karşılığı mevsimlik tarım işlerinde çalışmaları engellenmelidir.

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ile İş Kanunu arasında çocukların çalıştırılma yaşına ilişkin uyumlaştırma çalışması yapılmalıdır.

TÜİK, düzenli olarak çocuk işçiliğiyle ilgili çocuk istihdamı anketi yapmalı, çocuk işçilerin çalışma ve yaşam koşulları ile ilgili ulusal düzeyde veri üretmeli ve istatistikleri

yayımlamalıdır. Çocuk işçiliği ile ilgili ulusal veri tabanı zenginleştirilmelidir.

Ülkemizin düşük büyüme, adalatsız gelir dağılımı, özelleştirme, enflasyon, işsizlik, yoksulluk, kayıt dışı çalışma, sosyal güvenlik kapsamındaki nüfusun az oluşu, taşeron işçiliği, örgütlenme sorunları gibi temel sorunları bulunmaktadır. Suriyeli mültecilerin düşük ücretle ve kötü koşullarda çalıştırılmaları ve yaşamaları, dil sorunu ve eğitimsizlik Türkiye'nin sosyo-ekonomik tablosunu daha da ağırlaştırmaktadır. Burada sık sık vurguladığım gibi, Suriyeli çocuk işçilerin yaygın olarak çalıştırılmaları şimdiden en önemli sorunlarımızdan biri haline gelmiştir. Çalışma dünyası ve geniş bir çevre Suriyeli mültecilerin büyük kısmının Türkiye'deki kalıcılığı konusunda hemfikirdir. Bu durum Suriyeli sığınmacıların sosyal entegrasyonlarını zorunlu kılmaktadır. Bu çerçevede sendikalar, Suriyeli işçilerin kayıt altına alınmasını, işgücü piyasalarına dâhil olmasını, Suriyeli işçilere yerel işçilerle eşit ücret ve çalışma koşulları talep etmelidirler.

Çalışma hayatının ve toplumsal hayatın önemli sorunlarından biri olarak çocuk işçiliği, Suriyeli çocuk işçiliği sorunları temel sorunlarla ilişki kurularak ve farklı boyutlarıyla toplanmayan ve artık toplan-

ması gereken Ekonomik ve Sosyal Konsey'in gündemine alınmalıdır.

■ **Türkiye çocuklar gününü 23 Nisan'da kutluyor. Diğer ülkelerin bir kısmı 1 Haziranda, bir kısmı da ekim ayının ilk pazar günü kutluyorlar. 20 Kasım'da "Dünya Çocuk Hakları Günü". Bu kutlamaların (günlerin) çalıştırılan çocuklar sorununu çözmeye katkısı oluyor mu?**

Evet, ülkemizin ve dünyanın çocuklar gününü kutladığı, çocukların haklarını dile ve gündeme getirdiği önemli günleri var. Bizim için en önemlisi, TBMM'nin 23 Nisan 1920'de kurulmasının onuruna, Atatürk tarafından çocuklara armağan edilen Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'dır. Ki, ülkemiz tarihinde, bağımsızlığımızın ve ulusal egemenliğimizin TBMM'nin açılmasıyla birlikte tek kişiden ulus iradesine geçtiği günün ifadesidir.

Kutlamadan çok, bir mücadeleyi simgeleyen ILO'nun 12 Haziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü de var elbette. ILO'nun 12 Ha-

ziran Dünya Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Günü çerçevesinde her yıl 12 Haziran'da, ülkelerin başta işçi sendikaları, sivil toplum örgütleri ve bazı kamu kurum ve kuruluşlarını çeşitli etkinlikler yaparak çocuk işçilik sorununu yıllardır gündeme getiriyorlar.

Ben kendi payıma "olabilir, olmalı" diye cevap vermek istiyorum, bu kutlamaların ya da mücadele günlerinin çalıştırılan çocukların sorunlarını çözmeye katkısı var mı şeklindeki sorunuza. Önceki sorularınıza her ne kadar iyimser bir cevap veremediysem ve olumsuz bir tablo sergilemiş olsam da, geçmişte başta TÜRK-İŞ'in çalışmaları olmak üzere, sık sık andığım kurum ve kuruluşların kendi çalışmaları ve hepsinin ortak gerçekleştirdikleri çalışmalar, her şeye rağmen sorunuza iyimser yaklaşmamı dayatıyor. Nasıl dayatmasın; çocuk işçiliğine karşı gerçekleştirdiğimiz kampanyalar, ulusal ve küresel yürüyüşler, ziyaretler, sonrasında gelişmeler, kabul edilen, onaylanan sözleşmeler bana zorunlu olarak iyimser olmamı söylüyor. Bu duygu ve düşüncelerimi, bizim gerçekleştirdiğimiz kimi etkinliklerden, örneğin dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Küresel Yürüyüş'ün Asya kolunda yürüyen Asyalı çocuk işçileri Çankaya Köşkü'nde kabul etmesi, sorunların çözümü için çaba göstereceği yönünde söz ver-

mesi ve bu etkinliklerin bir çıktısı olan kitaplardan, broşürlerden, fotoğraflardan, yani belgelerden hareketle biraz somutlaştırabilirim. Bu kez iki şartla ama; ülkenizin yöneticilerinin temel sorunları çözebilecek, yoksulluğu önleyebilecek, eğitim sisteminde beklentileri karşılayabilecek bir iradeye sahip olmalı, bununla birlikte ülkenizi ve yöneticilerinizi harekete geçirebilecek toplumsal baskı gruplarınız da olmalıdır. Evet, bu şartlarda olabilir. Bana 2000'lerin başında biraz yaklaşmıştık gibi geliyor. ILO ve UNICEF'in "2020 Küresel Tahminler, Eğilimler ve Önümüzdeki Yol" başlıklı raporunda, 2000 ile 2016 yılları arasında çocuk işçilerin sayısında yaşanan 94 milyonluk azalma ile sağlanan düşüş eğilimi şeklindeki açıklaması, bizim o yıllardaki katkımıza işaret etmiyor mu, benim şimdi bu düşüncemle örtüşmüyor mu? O zaman sözünü ettiğim belgelerdeki metinlere yer verelim, sizin ve okurların ilgisine sunalım:

Çocuk İşçiliğine Karşı Ulusal Yürüyüş

Türkiye, 23 Nisan 2000'de Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 80. yılını kutlamıştır. "23 Nisan"ın en önemli özelliği, bir ulus tarafından çocuklara armağan edilen ilk ve tek bayram oluşudur. Türkiye çocuklarını bayramla ödüllendirip Cumhuriyet'i gençliğe emanet ederken, 2000'li yılların başında, milyonlarca çocuğun eği-

tim göreceği yaşlarda, çok kötü koşullarda çalışmalarını, çocukların bugününü ve geleceğini kaybetme tehlikesini önleyememiştir. Çocuk İşçiliğine Karşı Ulusal Yürüyüş, sanayi, tarım, sokak gibi sektör ve alanlarda artan sayıda çocuk emeğinin kullanılmasının dramatik bir biçim aldığı 2000'li yıllarda, çocuk işçiliği olgusuna dikkat çekip acil önlemler alınması, kişi, kurum ve kuruluşları harekete geçirmek için düzenlenmiştir.

Bilindiği gibi, TÜRK-İŞ, HAK-İŞ ve DİSK bu amaç yönünde, 1998 yılında yapılan Çocuk İşçiliğine Karşı Küresel Yürüyüş'ün Türkiye bölümünün hayata geçirilmesinde aktif bir rol oynamışlardır. Dünyada üç koldan gerçekleştirilen ve haziran ayında Cenevre'de devam eden Küresel Yürüyüş sonunda ILO Genel Kurulu'nda 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi kabul edilmişti. İşçi konfederasyonları Küresel Yürüyüş'ün birikim ve deneyiminden, ülkenin farklı il ve bölgelerinde oluşturmuş oldukları Eylem Komit-

teleri'nin varlığından güç alarak, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 80. yıldönümünün kutlandığı haftada, 11 ilde, iki koldan, 17-24 Nisan 2000 günlerinde, ilk kez Çocuk İşçiliğine Karşı Ulusal Yürüyüş gerçekleştirilmişlerdir.

Üç işçi konfederasyonu Ulusal Yürüyüş'ü gerçekleştirirken, amaçlarını şu şekilde belirlemişlerdir:

- Çocuk işçiliği konusunda kamuoyu duyarlılığını artırmak, çalışan çocukların sorunlarını sürekli ülke gündeminde tutmak,

- Başta ILO'nun 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi olmak üzere, uluslararası sözleşmelerin onaylanması ve onaylanan sözleşmelerin ulusal mevzuata uyarlanmasını sağlamak,

- Çocukları sağlıklı ve güvenli bir ortamda daha iyi eğitim alarak büyümelerini sağlamak için ayrılan kamu kaynaklarının artırılmasını sağlamak,

- Çalışan çocukların çalışma ortamından kurtarılmaları, eğitime yönlendirilmeleri için ulusal çapta projelerin oluşturulmasını ve bunun için gerekli kaynağın ayrılmasını sağlamak,

- Çalışma hayatının çocuklar üzerindeki olumsuz izlerini silecek rehabilitasyon çalışmalarının hayata geçirilmesini sağlamak,

- Çocuk işçiliğine yol açan sos-

yal, kültürel ve ekonomik koşulların değiştirilmesi yönünde kamuoyunu ve yöneticileri harekete geçirmek.

Çocuk İşçiliğine Karşı Ulusal Yürüyüş 17 Nisan 2000 günü iki koldan başlamıştır. Ulusal Yürüyüş'ün iki koldan başladığı 17 Nisan 2000 günü, TRT etkinlikleri çerçevesinde İzmir'de yapılan TRT Şenlik Yürüyüşü'ne İzmir bölgesinden çalışan çocukların "Çalışan Çocuklar" pankartıyla yürüyüş korejine katılmaları, dünya çocuklarıyla birlikte kendi sorunlarını dile getirmeleri sağlanmıştır. Kuzey Kolu aynı tarihte Çerkezköy'den başlamış, sırasıyla İstanbul, Adapazarı, Yalova ve Bursa güzergâhını izlemiş; Güney Kolu ise yine aynı tarihte Gaziantep'ten başlamış, sırasıyla Adana, Karaman ve Denizli güzergâhını izlemiş ve her iki kol 20 Nisan 2000 akşamında İzmir'de buluşmuştur.

20-23 Nisan günlerini çeşitli etkinlikler, yürüyüşler, sanatsal ve kültürel faaliyetlerle geçiren çalışan çocuklar, 24 Nisan 2000 günü Ankara'ya varmışlar, Ankara'da Anıtkabir'i, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığını ve Konfederasyonların Genel Merkezlerini ziyaret etmişlerdir. Aynı gün akşamüstü, Ulusal Yürüyüş'e anılan illerden katılan 5'er çocuk başlarında sorumlularla birlikte evlerine dönmüşlerdir.

Bir hafta boyunca 11 ilde gerçekleştirilen ve yaklaşık 60 çalı-

şan çocuk ile 15 görevlinin katıldığı Ulusal Yürüyüş çerçevesinde şu etkinlikler yapılmıştır:

- Her ilin vali ve belediye başkanları ya da üst düzey yöneticileri ziyaret edilerek, çalışan çocukların sorunları kendi ağızlarından sorumlulara iletilmiş, Atatürk anıtlarına çelenk bırakılmıştır. (Bu arada ilk kez, çalışan çocukların sorunları Anıtkabir defterine yazılmıştır.)

- Ulusal ve yerel medya hafta boyunca yürüyüşe büyük bir ilgi göstermiş, haberlerinde çalışan çocuklar konusuna ve yürüyüşe geniş yer vermiş, özel programlar yapmışlardır.

- Çalışan çocuklar ve üç konfederasyonun sorumluları ulusal ve yerel düzeyde TV ve radyo programlarına katılmış, çalışan çocukların sorunlarını ve yürüyüşün amaçlarını anlatmışlardır.

- Yapılan yürüyüş ve programlar kamuoyu üzerinde etkisini göstermiş ve yürüyüşe katılan iki çocuğun eğitim masraflarının biri bir sendikadan, diğerinin ise duyarlı bir vatandaş tarafından karşılanacağı ve çalışma hayatından çekileceği sözü verilmiştir.

- Yürüyüş boyunca Eylem Komiteleri'nin öncülüğünde, kişi, kurum ve kuruluşlar harekete geçirilmiş, insan ve maddi kaynaklar seferber edilmiştir.

- Yürüyüş boyunca işçi sendikaları dağıttıkları broşürlerde, astıkları posterlerde, katıldıkları

programlarda çocuk işçiliğine neden hayır dediklerini şu şekilde sıralamışlardır:

- Çalışma hayatı, çocukların bedensel, psiko-sosyal ve ahlaki gelişimlerini olumsuz yönde etkilemektedir,

- İşyerlerinde kullanılan makineler, kimyasal maddeler ve işyeri ortamının sağlıksız olması (ışısız, tozlu, havalandırmasız vs.) çocukların sağlık ve can güvenliklerini tehlikeye atmaktadır. Sokakta çalışan çocuklar ise sokağın her türlü tehlikelerine maruz kalmaktadırlar,

- Erken yaşta çalışmaya başlayan çocuklar erken yıpranmakta, dolayısıyla gelecekte çalışma güçleri önemli ölçüde azalmaktadır,

- Yoksulluktan kurtulmak için çalışmak zorunda kalan çocuklar, gerekli eğitimi veya mesleki eğitimi alamadıklarından, gelecekte daha iyi ücret kazandırabilecek işler yerine vasıfsız emek gerektiren düşük ücretli işlerde çalışmak zorunda kalacaklarından yoksulluğun kıskaçından kurtulamayacaklardır,

- Çocukların çalışıyor olması yetişkinlerin işsiz olması demektir,

- Çocuklara işveren kayıt-dışı sektör, sosyal güvenlik sistemini çökertmekte, vergi gelirlerini düşürmektedir,

- Çocuklarını çalıştıran bir üretim sisteminin küresel rekabette üstün olması, verimli olması

ve ülke kalkınmasını sağlaması mümkün değildir.

Kendisine yapılan ziyarette Çalışma Bakanı Yaşar Okuyan, 182 sayılı ILO Sözleşmesinin onaylanması yönünde ve onaylanan sözleşmelerin ulusal mevzuata yansıtılması yönünde çalışmalar yapıldığını, bu çalışmaların hızlandırılacağını kamuoyuna açıklamıştır.

Çocuk işçiliğine karşı yapılan Ulusal Yürüyüş'ten çıkarılan sonuçlar şunlar olmuştur:

- İlk kez böylesine önemli bir eylem ve programda buluşan üç işçi konfederasyonu, geniş örgüt ağıyla, bilgi ve deneyimleriyle, çocuk işçiliğine karşı mücadeleyi 2000'li yıllarda sürdürebilecek biricik toplumsal baskı gruplarıdır ve çocuk işçiliğine karşı mücadeleyi sistematik bir biçimde birleştirdiklerinde, çocuk işçiliğine karşı mücadeleyi sağlıklı, güvenli bir çalışma ortamı, insanca ücret ve gelir dağılımı, işsizliğin önlenmesi gibi taleplerle, kendi doğal mücadele alanlarıyla birleştirip mücadelenin boyutlarını genişlettiklerinde, çocukların çalışma koşullarının iyileştirilmesinde, giderek çocukların çalışma hayatından çekilmesinde daha başarılı olabileceklerdir.

- Ulusal Yürüyüş göstermiştir ki, çocuk işçiliğine karşı yerelden ulusala, ulusaldan uluslararası platformlara kişi, kurum ve kuruluşlar, maddi ve insan kaynakları harekete geçirilebilir, çocuk işçiliği

koalisyonu oluşturulabilir, çalışan çocuklar konusu ülke gündeminde tutulabilir ve yeni eylemlerle sürdürülebilir bir mücadeleye dönüştürülebilir.

- Ulusal Yürüyüş çocukların çalışma hayatından eğitime yönlendirilebileceklerini ve bu alanda da model olarak alınabilecek projelere ve çalışmalara da gereksinim olduğunu göstermiştir.

- Sizin bir de "edebiyatçı (yazar) kimliğiniz var. Öykücü olarak tanınıyorsunuz ama bir de "Amida, Eğer Sana Gelemezsem" isimli romanınız var. Sizce Türk Edebiyatı çalışan çocuklar sorunu ile ilgilendi mi? Benim ilk aklıma gelen, Yaşar Kemal'in Yapı Kredi Yayınlarının 4 bininci kitabı olarak 2013 yılında yayımlanan "Çocuklar İnsan" isimli çalışması.

İngiliz edebiyatından birkaç yazar ve birkaç kitap adı vererek sorunuza cevap vermek istiyorum çünkü sanayi devriminin işçiler, kadın işçiler ve çocuk işçiler açısından acımasız koşulları, bu çerçevede verilen mücadele ve bunların anlatıldığı şiirler, öyküler ve romanlar sosyal politika kavramının doğuşunda ve sonrasında içerik olarak kapsayıcı olmasında etkili olmuştur. Charles Dickens'ın romanı "Oliver Twist"te küçük çocukların bacaların içine sarkıtıldığı ve genellikle çocukların zehirlenerek öldüğü tehlikeli bir iş olan baca temizleyiciliği işi etkili biçimde anlatılır. Pierre Mael, "Küçük Ocakçı"

adlı çocuk romanında yine çocuk işçiler konusunu işler. Şair William Blake, sanayi devriminin çocuklara yönelik acımasız uygulamalarını anlatır. Bu uygulamaların yanında çocukların çırak olarak köle gibi satılması gelmektedir.

Bizim edebiyatımızda çocuk edebiyatı ve yayıncılığı iyi bir yerde denilebilir. Yaşar Kemal'in, "Çok

iyi bir roman yazsaydım bu kadar sevinmezdim" dediği "Çocuklar İnsan"dır kitabında, çocuklar ve sokak çocukları farklı boyutlarıyla anlatılır. Orhan Kemal'in öykülerinde ve romanlarında çocuklara ve çıraklara yer verilir. Sabahattin Ali'nin "Ayran", "Arabalar Beş Kuruşa" ve "Apartman" öykülerinin kahramanları kötü koşullarda çalıştırılan çocuk işçilerdir. Bu öykülerde, acımasız koşullarda çalış-

manın küçük bedenlerde bıraktığı fiziksel ve psikolojik çöküntü anlatılır. Kemalletin Tuğcu'nun da pek çok kitabında çocukları, çırakları, sokak çocuklarını anlattığı bilinir.

Edebiyatımızın çocuklara ilgisiz kalmadığı söylenebilir, ama yazarların çocuk işçilere yeterince eğildiğini söylemek zordur. Burada sizin sorunuz, yıllar önce İstanbul'daki buluşmalardan birinde eleştirmen Fethi Naci'nin bana sorduğu "Niçin öykülerinde işçileri anlatmıyorsun?" sorusunu aklıma getiriyor. Ekonomist olan, işçi sendikalarında eğitimci olarak görev alan, kurduğu Gerçek Ya-yinevi'nde işçi meselelerini konu alan kitaplar yayımlayan Naci Abi'nin bu sorusu benim açımdan şaşırtıcı olmamalıydı çünkü benim işçi sendikalarında çalıştığım biliniyordu. Ağzımdan çıkan cümle, "Çocuk işçileri anlatıyorum ya" olmuştu. "Çocuk işçileri anlatmak ister istemez çalışma hayatını, temel sorunları anlatmak demek, dolayısıyla şu ya da bu şekilde işçinin dünyasını anlatmış olursunuz," diye devam etmiştim.

Ana katmanlarından birinin çocuk işçilik meselesi olan "Amida, Eğer Sana Gelemezsem" romanının serüvenine gelince: 2000'li yılların başında sokakta çalışan çocuklarla ilgili bir projeyi hayata geçirmek üzere Diyarbakır'a gittim. Sonra, çeşitli toplantılar nedeniyle Diyarbakır'a sık sık gitmeye başladım. Doğduğum kent Adana

dâhil, Türkiye'nin pek çok bölgesinde bu tür projelerde çalıştım, ama Diyarbakır'dan etkilendiğim kadar hiçbir kentten etkilenmedim. Diyarbakır'dan dönmüştüm ve hâlâ kentin etkisi altındaydım. Kafamı meşgul eden, yazmadan rahat edemeyeceğim temalar vardı. Bir ya da birkaç öykü yazıp Diyarbakır'dan kurtulacağımı sanıyordum. "Gece, Bir Otel Odasında" adlı bir öykü de yazdım. Son öykü kitabım "Aşkın Halleri"nden bu yana yazdığım tek öyküydü bu o zaman. Üstelik ısmarlama bir öykü. Elim ne zaman yazmayı düşündüğüm öteki öykülere gitse, kendimi uzun bir anlatının içinde buluyordum. Bana kendini duyan temalar, elimdeki 'malzeme' daha fazlasını dayatıyordu: Bu bir romandı. Öyküden gelmiş, öykü günleri düzenlemiş, 14 Şubat'ın Dünya Öykü Günü olarak kutlanmasını önermiş, önerisi Uluslararası PEN tarafından kabul edilmiş, öykü dergileri çıkarmış bir yazar olarak, romanın revaçta olmaya başladığı bir dönemde roman yazmamak için direndim, ama başaramadım: Roman, yazmaya mecbur etti beni adeta.

Roman Bükreş'te başlıyor, Ankara'ya, Mardin'e, Gaziantep'e uğruyor ve romanın büyük bölümü, neredeyse tamamı Diyarbakır'da geçiyor. Geri dönüşlerle Trabzon'a, Erzurum'a, Antakya'ya, Torino'ya, New York'a ve daha pek çok kente yapılan yolculuklar da var roman-

da (insanın kendine yaptığı yolculuklar da denilebilir), ama yol hep Diyarbakır'a çıkıyor. Kiralık çocuk işçiler, köle çocuk işçiler, fuhuş yaptırılan çocuk işçiler... Romana kalırsa, sosyal patlama sokakları işgal etmekte olan bölge çocuklarından geliyor. Roman, Carmen adında sendikacı bir kadının ağzından çıkan bir cümlelerin romanı aynı zamanda. "Kadınlar senin için ölsün" cümlesi Diyarbakır'da uzun bir cümleye dönüşmeye başlıyor. Yol Diyarbakır'a çıkınca, son çeyrek yüzyılda hayatımızı farklı boyutlarıyla etkileyen kimi olayların romana girmemesi mümkün mü? Roman Diyarbakır'dan dolayı siyasal bir roman, kimlik ve aidiyet sorununu da romanın ilgi alanında ister istemez. Sahiden biz kimiz, farklı aidiyet duygularıyla kendimizi nereye ait hissediyoruz? Evet, roman kapalı bir kadınla gelen bir aşk romanı, ama aynı zamanda bir kent romanı da. Bir zamanlar kente hükümdarlık eden Amida'nın kentinde, Mezopotamya topraklarında, bir açık hava müzesindesiniz... Mıgırdiç Margosyan'ın Hançepek mahallesinde dolaşıyorsunuz, Anton Dayı'nın Gâvur Mahallesi'ndeki Surp Giragos Ermeni Kilisesi'ne gidiyorsunuz. Surlardan Hevsel Bahçeleri'ne, Dicle'ye, Kırklar Dağı'na, Ongözlü Köprü'ye bakıyor ve bu kentin ruhunu hissediyorsunuz. Romanın ana karakterlerinden biri olan Arat'ın sözcükleriyle söyleyecek olursak: "Diyarbakır'ı

bildiği kentlerden ayıran, onu bir-cik yapan şöyle bir şey galiba: Bir yanıyla, insanın içindeki edebiyatı, aşkı, çılgınlığı açığa çıkararak yaralı dişil bir kent; öteki yanıyla, insanın içindeki öfkeyi, deliliği, başkaldırışı uyandıran, gururlu bir eril. Diyarbakır, uçlarda yaşayan insanlarıyla zıtlıklarını açığa vuran, dahası, her şeyin mümkün olabileceği bir kent. Burada her şey kutsal, hiçbir şey kutsal değil. Bir yüzüyle acımasız, bir yüzüyle sevecen, ama her iki yüzüyle de heyecan veren bir kent. Barındırdığı olağanüstü sürprizlerle insana başka kapılar açmaya, insanı şaşırtmaya hazır koskocaman bir dünya." Ve en az Arat, en az Amida ve üç pantolon giyen çocuk işçi Uğur kadar romanın ana karakterlerinden biri oldu Diyarbakır.

Kurgunun içinde kurgunun olduğu bir roman Amida. Arat, hem üst anlatıcının kurguladığı bir karakter, hem de yaşadıklarını kurgulayan bir anlatıcı. Roman, Gaffar Okkan'ın öldürülmesinden hemen sonraki günlerde başlayıp Diyarbakır'da geçen beş altı aylık bir dönemi anlatıyor. Romanın sorular soran ve okurda yeni sorular oluşturan politik yapısının dışında, edebi bir tür olarak romanı ve romanın yazılım sürecini de masaya yatırıyor.

Diyeceğim, romanla ilgili olarak pek çok şey hakkında araştırma yaptım, bilgi topladım, tanıklıklara başvurdum. Okurda gerçeklik hissi

uyandırmak için bu tür karakterlere ve bilgilere ihtiyaç duydum, bazı yan karakterler, örneğin çocuk işçi Uğur, nerdeyse kendiliklerinden, hikâyeleriyle gelip romandaki yerlerini aldılar. Roman ayağını yere sağlam basıp suya sabuna dokunmaya çalışırken, kimi otobiyografik öğeleriyle belli bir kurguya dayandı elbette. Tıpkı oto sansür gibi, otobiyografik öğelerin de romana dâhil olduğunu söylemeliyim. Romanda, katmerli sorunlar işlendi: Öncelikle, aşk ve yalnızlık. Sonra, ölüm, şiddet ve Diyarbakır. Arka planda çocuk işçiler.

Çocuk işçiliğine karşı geliştirdiğimiz projeler yolculuklar yapmamı, yeni insanlar tanımamı, yeni kentler, yeni ülkeler görmemi sağladı bana. İnsanlar, kentler beni öykülere, kitaplara taşıdı. Anımsadım, yaşadım ve yazdım. Çocuk işçiliğiyle mücadele ederek ülkemin temel sorunlardan da kopmamış oldum. Çocuk işçiliğiyle mücadele etmek, beni çoğalttı, zenginleştirdi, diri tuttu. Romanda aşk da çocuklarla, çocuk işçilerle geldi zaten. Bütün bunlar beni insanlaştırdı, biraz adam etti, kendimce bir hesaplaşmayı sürdürmemi de sağladı. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Çocuklara vefa borcumuz olduğu için, romanın katmanlarından birini de çocuk işçiler oluşturdu. Üç pantolonlu Uğur ve tüm çocuklar bu vefa duygusuna fazlasıyla karşılık verip borçlarını ödediler ve edebiyatımıza bu romanı armağan ettiler.

■ Çalışan çocuklar için çalışırken içinizi inciten ya da sizi umutlandıran birçok olay yaşadığınıza eminim. Bir tanesini bizimle paylaşır mısınız?

Bu sorunuza da kısa cevap veremeyeceğim galiba; bunun bir nedeni de, bu söyleşiyi ülkemizin çocuk işçiliğine karşı verdiği mücadeleyi aynı zamanda benim tanıklığımda bir öznel tarih çalışması ya da okuması olarak görmemden kaynaklanıyor olsa gerek. Öncelikle beni geçmişte umutlandıran, yakın gelecek için de umutlandırması gereken şey, kurum ve kuruluşların yönetiminde olan insanların çocuk işçiliğiyle mücadeleye olumlu yaklaşımlarıydı. Karar mekanizmalarında oldukları için onların varlıkları çok önemliydi. "Yetişkin işçilerin sorunlarını çözdük de sıra çocuk işçilere mi geldi?" gibisine sorular da sorulmuyor değildi. Kurumlarımızdaki yöneticiler yolumuzu açtılar, bize güvendiler, biz de onları mahcup etmedik sanırım. Bu çerçevede, başlangıçta TÜRK-İŞ Genel Eğitim Sekreteri, daha sonraki yıllarda Genel Başkan olarak çalışmalarımızı aktif biçimde destekleyen, her adımımızda yanımızda olan Salih Kılıç'ın adını, benim çalıştığım kurumum adına anmak isterim. O dönemki adıyla ILO Türkiye Temsilciliği'nin çok yönlü katkıları olmasaydı, bu projeler hayata geçmezdi sanırım. Rüçhan Işık ve Gülay Aslanteppe'nin adlarını ILO Türkiye Tem-

silcileri olarak mutlaka anmalıyım (Bu vesileyle, temsilcilik görevine veda resepsiyonunda Gülay Aslantepe'nin, "Amida, Eğer Sana Gelemezsem" romanımın tüm ILO/ IPEC sorumlularına tanıtımını yaparak, kitabın çocuk işçiliğine odaklandığına vurgu yapması ve övmesi benim açımdan çok gururlandırıcıydı). Sırasıyla Aylin Göçer, Şule Çağlar ve Nejat Kocabay ILO/ IPEC Programı'nın başında olan insanlar olarak hem kurum sorumluları için hem de ülkemiz çocuk işçileri için birer şanstı, bana sorarsanız. İşçi konfederasyonlarının, STK'ların, Çalışma Bakanlığı'nın, Ankara Büyük Şehir Belediyesinin, aklıma gelen gelmeyen kurum ve kuruluşların proje ya da bölüm sorumlularının hemen hepsi bir şanstı aslında. Varını yoğunu çocuk işçilik mücadelesine adayan bu kadar çok insanın (adları belgelerde yazılı, onlar adlarını çok iyi biliyorlar) aynı zaman diliminde bir arada olması, tüm enerjilerini birleştirmesi beni hâlâ çok şaşırtıyor. Evet, kurumlarımız vardı, onların kendilerine ait çizgileri ve öncelikleri vardı ama çocuk işçiler için ideal on birini bulmuş ve şampiyonluğa inanmış bir milli takım gibiydik. Tek bir çocuğun çalışma hayatından alınıp eğitime yönlendirilmesi her birimiz için çok çok önemliydi. Elbette yönetimlerimizin kararı önemli ve belirleyiciydi, ama onlar, yani masada ve sahada olan bizler olmasaydık,

bir milli takım gibi çalışmasaydık, bir işçi konfederasyonu ya da işveren konfederasyonu ya da işçi konfederasyonları olarak nasıl bir araya gelecek, ortak proje yapma düşüncesi nasıl yeşerecek, önerilerimiz, birlikte iş yapma arzumuz ve bunun gerekçeleri yönetimlerimize nasıl ulaşmış olacaktı? Umarım, ILO'nun 2021-2025 döneminde başlattığı projeler de ülkemizde başarılı bir biçimde sürdürülür, başarılı sürmesi için de aynı çalışma arzusunu ve heyecanını duyan insanlarla buluşma olanağı olur.

Bu çalışmalar sırasında bizi üzen, inciten, hatta kimi zaman yaptığımız işe yabancılaştıran olaylar yaşanmadı mı, yaşanmaz olur mu? İlk soruya verdiğim cevapta söylemişim; üç işçi konfederasyonu olarak sokakta

yaşayan ya da yaşama riski olan çocukların eğitime kazandırılması için bir proje geliştirdik. 1.600 çocuğun Yatılı İlköğretim Bölge Okulları (YİBO)'na ya da Pansiyonlu İlköğretim Okulları (PİO)'na yerleştirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığı'yla protokol imzalamıştık. Bu projeyle amacımız; özellikle kalabalık ailelerden bir çocuğu veya çalışan bir çocuğu alıp YİBO ya da PİO'lara yerleştirerek hem çocukları eğitime kazandırmak hem de aile bütçesinden bir bogağazın masrafı eksilsin istiyorduk. Çocukların harçlıkları dâhil tüm masrafları T.C. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)'e bağlı bu okullar tarafından karşılanıyordu. İşte bu proje çerçevesinde Gaziantep'te ailelerle görüşmeler yaparken, bir gazetesinin manşetten verdiği bir haberle sarsıldık: "Yatılı İlköğretim Okulunda Tecavüz!" Habere göre, okul yönetimine başvuran bir öğrenci, son sınıfta okuyan üç öğrencinin kendisine tecavüz ettiğini söylemiş. Tecavüz doktor muayenesiyle doğrulanmış. Haberin devamında tecavüz eden çocuklardan birinin açıklamasına yer veriliyordu: "Biz de başka çocukların tecavüzüne uğradık." Nasıl sarsıldığımızı ve üzüldüğümüzü anlatamam: Biz ne yapıyorduk böyle? Çocukları kendi ellerimizle tecavüzlerin yaşandığı okullara mı yerleştiriyorduk? Proje sonunda ülkemizin beş kentinde 1.600 çocuğu okullara yerleştirdik ama içimi kemiren şeylerden ken-

dimi asla kurtaramadım: Çocuklar hiçbir yerde güvende değillerdi ve biz bu çocukları eğitime kazandırma adına, aslında onlara kötülük mü yapıyorduk? Daha sonraki yıllarda ülkenin genel manzarasına baktığımızda, kesin olarak "Hayır, kötülük yapmıyorduk" diyemeyecektim, ne yazık ki.

Belki ilkinden de çok beni, bizi sarsan olayı Şule Çağlar anlatmıştı: Ankara'da gerçekleştirilmekte olan bir proje çerçevesinde yapılan görüşmeler ya da ziyaretler sırasında bir çocukla karşılaşmışlar, bu çocuk sokaklarda çalışıyormuş. Çocuğun pantolonu Şule Hanımın dikkatini çekmiş, çekmeyecek gibi de değilmiş, zar zor kemere benzeyen bir ip ya da buna benzer bir şeyle tutturulan ve üst üste giyilmiş pantolonlar varmış çocuğun üzerinde. Saymışlar: Tam üç pantolon. Sormuşlar tabii, niçin üç pantolon? "Amcalar pislik yapıyorlar" demiş çocuk, gülümsüyormuş. Bizim afişlerde yer alan, çalışmalarda kullandığımız slogandaki gibi, hâlâ gülümsüyorsa çocukluğuna mı vermeliydik? Bir çocuk üç pantolonu niçin giyer? Zaman kazanmak için, amcaların her pislğinde biraz zaman kazanmak için, değil mi? Üzülmek yetmez, bağırarak ya da çığlık atmak da yetmez bana kalırsa, hepimizin çakallar gibi uluması lazım. Hiç kimsenin yatağında rahat uymaması için, çakallar gibi ulumak lazım. İşte adını bilmediğim bu ço-

cuğu, çocuk işçi Uğur karakterinde romanıma taşıdım.

Burada şunu düşünüyorum: Yazmak, bir yas tutma biçimi olabilir. Kendi payıma, romanımın yasını tuttuğu her şeyin yasını tutuyorum. Amida romanımla ben en çok, "Amcalar pislik yapıyor" diyen çocuğun yasını tutuyorum. Doğayı, insanı, çocukları, kadınları kirleten pislikleri göstermek için, edebiyat sokağa da çıkmalı, evlere girmeli, fabrikaları dolaşmalı, ben-ce. "Pislikle" mücadele için, edebiyatın gerektirdiği biçimlerde suya sabuna dokunmalıyız.

Anlattığım bu iki olay çocukların hiçbir yerde güvende olmadığını, çocukları koruyamadığımızı gösteriyor. Enstet, taciz, tecavüz, cinsel istismar konularında pek konuşmayan, hatta son dönemde de kimi örneklerde görüldüğü gibi cinsel istismarı aklayan bir toplum olduğumuz bile söylenebilir. İşin tuhaf tarafı, pisliği ülkemiz adına, ideolojilerimiz adına, inançlarımız adına aklayabiliyoruz. Pislik, üç pantolon giyen Uğur örneğinde dile getirdiğim gibi çok yaygın bir şey: Evlerde kocalar eşlerine, sokaklarda amcalar çocuklara pislik

yapıyorlar. Pisliğe her yerde rastlıyor, biliyor, ama üzerinde konuşmuyor, araştırma yapamıyor, sınırlı araştırmalar yapılsa bile sonuçları gün yüzüne çıkaramıyoruz. Gündelik hayatta, çalışma hayatında bir sansürden, bir oto-sansürden söz edilebilir.

Çocuk işçilerin varlığı ve onlara yapılanlar, insanın insana, yetişkinlerin çocuklara yaptığı sömürünün, kötülüğün ve zulmün en somut kanıtıdır. Bana sorarsanız, eğer bir sosyal patlama olacaksa, çocukların getireceği ekmeğe muhtaç ana babalardan değil, sokaklardaki çocuklardan gelecek. Çünkü ailelerin çocukların getirdikleri paraya acilen ihtiyaçları var. Bu gelirin nereden, nasıl, hangi koşullarda geldiği artık gitgide önemini yitiriyor. Çocukların gelinine olan ihtiyaç, aileleri çocukların yaşadıkları her türlü istismara karşı duyarsızlaştırıyor. Çocuklar, kendilerini bu hale getiren düzeni alt edip değiştiremezler belki, ama sokakları, bölgeleri, kentleri yaşanamaz hale getirebilirler. Müslüm'ün, "Yakarsa dünyayı garipler yakar" dediği bu olsa gerek.